

Дніпрові Хвилі

Берес

УКРАЇНСЬКА ЧАСОПІСЬ
ВИХОДИТЬ У КАТЕРИНОСЛАВІ ДВІЧІ НА МІСЯЦЬ.

24 листопада 1912 року.
Рік другий.

№ 23—24.

КАТЕРИНОСЛАВ.
ЦІНА 10 к.

УМОВИ ПЕРЕДПЛАТИ:

на рік 2 р. 40 к., на півроку 1 руб. 20 к., на 1 міс. 20 к., кожне число нарізно 10 к.

Гроші треба посыпати виключно на адресу: Катеринослав, Проспект, книгарня М. Лозинської для редакції „Дніпрових Хвиль“. Просимо шановних передплатників, посилаючи гроші, подавати точно вище зазначену адресу.

ЗМІСТ: „Висока політика“. Косарь—поезія В. Алешка. Над Кодацьким порогом—Історичне оповідання—А. Кащенка (кінець). Про потребу ознайомлення з українською музикою нашого громадянства—М. Новицького. Про українську літературну мову—М. Жученка. Проф. Д. Н. Овсяніко-Куликовський у Катеринославі—Г. Палецького. Не на черзі—Т. Краснопільського. З українського життя. Українська вистава в клубі „Огніско“. Листи до редакції. Допис. Оповістки.

„Висока політика“.

Невеселі вісти приніс нам кінець року: балканська війна ось—ось готова запалити велику пожежу по всій Європі, і хоч скрізь говориться про потребу мира, а проте нишком лагодять зброю, готуються до оружної сутички. Особливо темні

хмари нависли над нашими українськими землями там, де їх перерізує кордон, що oddіля Галичину од нашої Волині та Поділля. Останніми часами Австрія почала чигати на російську державу і снувати якісь плани що—до поживи на кошт своєї восточної сусідки. Хоча на

зверх відносини між обома державами й лагідні, приятельські, а проте в Австрії все дужчає вплив воєнної партії, на чолі якої стоїть сам наслідник простолу Фердинанд, яка хоче спробувати широкої активної політики і в першій лінії зачипа Росію. Як тільки спалахнула війна на Балканах, Австрія зразу ж насторожилася, а коли славянські держави побили турків і заходились уже міркувати про розділ турецьких земель, то Австрія почала у себе мобілізувати свою армію, і в пресі залунали звістки, що ця сила готується не тільки проти Сербії, але ще більше—проти Росії. Всі загомоніли про війну Австрії з Росією.

Нема що й казати, що війна між Австрією й Росією була би для нас найбільшим лихом, яке тільки раз можна придумати. Ця війна велася би в усякому разі на землях, заселених нашим народом: чи Росія б перша наступила,—воювалися б у Галичині; якби перша виступила Австрія—театром війни стала б наша Волинь та Поділля. В обох випадках терпіли б у першу голову наші люди, нищились би наші села, пустошилась би наша земля. Не кажемо за те, що ця війна була би братовбійчею: пішли б битися українці російські з українцями галицькими, рідні брати... Одже коли всяка війна є страшним лихом, то ця війна була би найстрашнішим.

І дивно, незрозуміло нам, коли чуємо, що серед галицьких

українців є такі, що хочуть цієї війни, що звязують з нею якісь надії. Недавно газети рознесли звістку, що у Львові одувся звізд представників усіх українських партій у Галичині і одноголосно ухвалив, що „на випадок війни між Австрією й Росією, уся українська суспільність Галичини, з огляду на добро українського народу по сей і по той бік кордону,—стане оружно на стороні Австрії“. Нам здається у високій мірі неполітичною і безтактою ця постанова галицьких політиків. Чи буде війна, чи не буде,—піддані Австрії не можуть казати щось інше, як те, що вони будуть на її стороні, бо як би вони сказали інакше, то виявили б себе державними зрадниками. Але якого ж добра вони сподіваються для українського народу „по сей і по той бік кордону? Який би не був результат війни, вона б упала страшеним нещастям на голови українського мужицтва і в Галичині і у нас; вона б задер-жала культурний розвиток нашого народу, а весь український національний рух у Росії на довгий час зробила б в очах уряду і всього російського громадянства справою державного сепаратизму, і ще гірше: непевною справою цей самий рух міг би здатись і темним народнім масам, які й так готові вірити всяким вигадкам. Коли ми пригадаємо, які, наприклад, ідеї знаходять собі ґрунт серед народу на Волині та на Поділлі, то лехко собі уявити, як би там самі волиняне та подоляки дивились на своїх галицьких земляків, кот-

рі б ішли до них під австрійським прапором!

Та й чого вже галицьким українцям дуже ідеалізувати Австрію? Невже вона не забули, що та сама Австрія oddala іх на поталу полякам і коли й робила яку пільгу українцям, то не з симпатії до них, а за для власної вигоди!

Українці в руках австрійського уряду це той мавр, якому вже раз було сказано: ти зробив своє діло, тепер іди собі з Богом, — і ще раз те саме скажуть, як мине потреба. І так уже без крайності заявляти свою лояльність тому урядові, який ніколи з доброї волі й пальцем не кивнув за для українського народу, це для галицьких політиків занадто вже лехкодумно. Вони могли б у цьому разі взяти приклад хоча б з поляків; ті теж зібрались нараду, але постановили, що будучність Польщі бачать тепер не в оружній боротьбі, а в мирній культурній роботі. Коли так говорять поляки, ті самі, що так болюче впевнилися на собі, що іхня доля в теперішні часи справді не в узброєних повстаннях, то що вже казати за українців, за ту темну і похилу націю, яка тільки що почала приходити до свідомості? І далеко краще булоб, як би галицькі політики зробили таку ж заяву, як і поляки, як що взагалі треба було учинити якусь політичну маніфестацію.

Дійсно, наша доля — в невпинній культурно-національній праці. Які б не були важкі обставини для цієї праці, але знищити її вони не

можуть, бо наша ідея пережила вже найтяжчі часи. Тепер українського руху не можуть зупинити ніякі, заходи, бо він уже вийшов по-за межі интелігентських гуртків і доторкнувся народної маси. Непомітно, як та підземна вода, він робить своє діло. Ми складаємо занадто велику компактну масу, щоб так могли вмерти національною смертю од якогось часового напряму внутрішньої політики. Але нам страшенно може пошкодити таке стіхійного характеру лихо, як війна, бо вона взагалі зупиняє всякий культурно-національний розвиток народу, який не виступа в цій війні активним чинником.

Маючи все це на увазі, ми не можемо віднести до політики галицьких українських партій під цей час інакше як з осудом. Ми мусимо також нагадати усім тим політикам, що ухвалили вище згадану резолюцію, що вони зовсім не зважили ще й того, в яке становище ставлять вони українців російських тепер, коли війни нема, та може і не буде: ім добре звісно, як певні круги російського грамадянства і російської преси стараються з усіх сил представити наш чисто культурний рух — якоюсь антидержавною справою яку та резолюція чудову зброю дає в руки нашим ворогам і іхній агітації проти українства. І хоча тепер самі ж галицькі політики вже мусять заявляти (устами посла Л. Цегельського), що вони мали на увазі тільки українців австрійських, але вже ці самі заяви, ці спростування дають

кому треба причіпку для всяких підозріннів.

На останку пригадаємо ще одно: здається нам, що оті представники галицько-українських партій, що склали вище наведену резолюцію, трохи порецінюють свої сили, коли говорять про «всю українську суспільність Галичини»: уже не кажучи за московофільство, що, як виявляється досі, не така вже непомітна течія, і взагалі серед широкої маси галицького селянства не так уже безмежна прихильність до габсбургської монархії: ті маси занадто добре почивають на своїй шкурі оте польсько-єврейсько-німецьке хазяйнування, щоб уявляти своє становище якимсь раєм, котрий варто так широко обороняти...

ПІСНЯ КОСАРЯ.

*Я косарь. В степу родився.
Виріс в буйних хвилях трав.
Степ я палко покохав,
З степом я душою злився!*

*Легко ріжу я косою
Пшиші трави соковиті.
Скілько буду жити в світі—
Не розстанусь, степ, з тобою!*

*Тече річка перед гаю,
По-над нею цвіт шалфейю.
Та з косою—зажди з нею—
Там я долі не шукаю!*

*Я косарь. В степу блукаю.
З сонцем, з вітром любо жити!
Спів по степу мій летить,
Морю квіток нема краю!..*

Вас. Алешко.

Над Кодацьким порогом.

(Про гетьмана Івана Сулиму).

Історичне оповідання.

(Кінець *).

Коли отамани вишикували свої курені на степу за брамою, Сулима з булавою у руці, виїхав поперед війська і звернувся до запорожців з словом:

— Панове товариство, славне військо запорожське! Прийшов час, щоб визволити нам рідну неньку Україну з лядської неволі а православну віру од загибелі. Рушаймо ж на Україну і будемо битись на смерть з нашими гнобителями!

З тим Гетьман повернув коня на північ, махнув булавою і повки рушили у поход, лишивши позад себе порожню руїну Кодака. Ні одна жива душа не провожала запорожців, тільки Кодацький поріг так голосько під ту добу гудів і бренів, не наче вигукував у слід козакам славу.

Коли до Конецьпольського дійшла звістка про те що Сулима зруйнував Кодак і йде з запорожцями на Україну, він страшенно роспалився і найбільше через те, що на всю Польшу він похвалявся і королю доводив, що Кодак—фортеця необорима. Зруйнування Кодака було йому особистою образою, бо збудування його було ділом його рук і він зауважився, щоб звести з світу запекло-го козацького гетьмана.

Маючи під рукою добре польське військо і шість тисяч реєстрових козаків, що саме тільки повернулися з за Німану після війни з Шведами, коронний гетьман рушив з тим війском на зустріч запорожцям. Сулима ж до того часу щасливо добув Чигирин, Черкаси та Корсунь, пови-ганяв звідусюди поляків і зібрав

*.) Див. № 20—21.

уже до себе чімало козаків „виписчиків“ та всякої голоти з усіх кутків України.

Конецьпольський перестрів козацьке військо за Корсунем, але не наважувався зчепитися з ним, бо знов запорожське завзяття. Сулима ж теж не поспішався битись, бо у нього було ще менше війська, ніж у Конецьпольського, і йому було користно прогаяти який час, бо до нього що дня підходили нові й нові ватаги повстанців.

Коронний гетьман зрозумів, що становище його гіршає і надумав взяти Сулиму зрадою. Знаючи, що рейстрові козаки сподівалися собі од короля подяки за вірну службу під час шведського походу, він зібрав до себе старших з рейстрових козаків, почав іх улещувати, вихваляв за вірність королю і нахвалявся, що неодмінно дійде до короля і добуде рейстровим козакам більші права і навіть побільшення козацького реєстру, аби тільки вони зрадою взяли Сулиму і привели до нього.

— Нащо нам проливати кров свою й запорожську? — говорив він. — А вам на що бити на своїх братів? Всьому заколоту призводник Сулима — його треба взяти з козацького табору і все його військо зараз же розійдеться по хатах. То ж все наволочь, хлопи... Тільки ви — рейстровики певні козаки і як зробите міні цю службу, то не проливаючи крові добудете собі великі права, а дітям вашим кращу долю.—

Козацька старшина вагалася: бити на своїх братів нікому не хотілося, перейти ж на бік Сулими було боязно, бо поляки зразу поруйнували іхні хати й поодбирали ґрунти; принада ж побільшити козацький реєстр, придбати нові права була дуже велика і в очах, трохи уже споляченої козацької старшини, виправ-

дувала навіть зраду. Були й такі поміж старшиною, що сперечалися, кажучи що такого славного лицаря як Сулима гріх і сором губити, але таких голосів було менче і вони змогли обстоюти тільки за те, щоб коронний гетьман привселюдно дав обіцянку, що Сулими не буде од поляків ніякої кари, і як тільки запорожці розійдуться, то його буде випущено на волю.

Конецьпольський урочисто дав присягу, що й волос не спаде з голови Сулими, бо він і сам, мовляв, шанує такого великого вояку й оборонця святого хреста.

Тоді де хто з козацької старшини, а між ними й Ілляш та Барабаш, пішли до запорожського тaborа і упевнили Сулиму, що рейстрові козаки, як і під час повстання Тараса Трясила, хочуть перейти на бік запорожців.

Сулима дуже зрадів — цілувався з рейстровими і просив скоріше переходити з козаками до його тaborа, щоб тоді разом вдарити на поляків.

На другий день всі шість тисяч рейстрових козаків увійшли у тabor запорожців, гадаючи, що вони справді стають з запорожцями до спілки, старші ж рейстровиків робили своє діло: вони у вечері пили й іли разом з Сулимою, а у ночі, коли той уже спав, заткнули йому рота, звязали руки і одвели до Конецьпольського, а той зразу ж, під великою вартою, вирядив його до Варшави.

Кинулися ранком запорожці гетьмана, аж нема його. Поки довідалися, що сталося, минуло пів дня, і Сулима був уже далеко. Хотіли запорожці битися з рейстровими козаками за іхню зраду, але ті ні в чому не були винні, старшина ж іхня, зробивши своє діло, не вернулася більше до запорожського тaborу.

Довго держали поляки славного запорожського гетьмана у Варшавській в'язниці. Королеві шкода було карати його смертью, як засудив сейм, бо у ті часи боротьби християнських народів з бусурманами, Сулима був красою й славою цієї боротьби; про те польське панство вимагало у короля смерті козацькому гетьманові за те, що через нього повстанці поруйнували іхні маєтки, і на останку король мусів скоритись панам.

Одного ранку привели звязаного козацького гетьмана у Старе Місто на майдан. Там, на високому помості побачив він ката з великою сокирою у руці і зрозумів, що має статись.

Не страхався смерти славний козак, але нудьга, мов, гадюка, обмотала йому серце йссала з його кров... нудьга з того, що гине він не в бою з ворогами, але гине через зраду своїх братів.

Та зласкавилася доля до славного лицаря в останній час і не дала йому вмерти з одчаєм в серці: вона послала йому надію, що розбрат між українцями й зрада минуться і між ними запанує єднання. З такою надією він гордо підвів своє чоло і сказав до натовпу панів:

— Прощайте, панове, та сподівайтесь лиха, бо моя кров вам дурно не минеться! —

Високо підкинув кат у гору свою близкучу сокиру і покотилася голова славного сина України долу.

Почувши про страту Сулими, вдарилися руками об полі ті, що продали свого гетьмана, як Христа продав Іуда... Одурив іх Конецьпольский, сказавши що й волос не впаде з голови Сулими, одурив він іх, обіцяючи й права й ласку короля... нічого не придбали вони за свою

зраду. Кров же Сулими справді не минулася полякам дурно, по-між реєстровими козаками почалося велике ремствування на польську неправду й утиски, і через дванадцять років, при початку повстання Хмельницького, всі козаки: і запорожські й реєстрові одностайно стали за права й волю свого народу.

Плакали й тужили запорожці, вертаючись з України човнами поуз Кодацький поріг без того, з ким за невеликий час до того з такою славою зруйнували Кодак, а разом з козаками тужив і голосив поріг Кодацький, сумуючи, як і зараз, про розбрат поміж дітьми України.

Не один ще раз після того Кодацька фортеція переходила з рук до рук, не один ще раз Кодацькі скелі умивалися гарячою кровлю, аж поки нарешті зникло тут все; і вибухи гармат і гомін бойовища й пісні волі... і лишився тільки один живий свідок давніх подій—поріг Кодацький, що й досі тужить за дітьми волі та співає про минуле.

А. Кащенко.

Про потребу ознайомлення з українською музикою нашого громадянства.

Передо мною невеличкий клаптик паперу, програма одного з народніх концертів, що улаштовує Катеринославське „Научное общество“ що-місяця. Кожен з таких концертів присвячується творам одного, а іноді—двох відомих європейських або російських композиторів. Перед концертом читається лекція, в котрій характеризується і композитор і його твори. Справа, видимо, постановлена на певний шлях і потроху йде. Треба сказати, що на два перших концерти публіки прийшло дуже ма-

ло, далі—більш, і тепер концерти що-разу збирають мало не повний зал Чечелевської автодорії, то б то не менш як 250 слухачів за кожним разом. Міста дешеві: од пів-рубля до гривеника... Але, коли придивитись до публіки, то хіба з великим ваганням можно сказати, що концерт відповідає своєму назвищу—„народній“: робітники з заводів та майстерень, правда, є, але поруч з ними служаці усіх предприємств та установ і навіть інженери. Коли ми візьмемо на увагу, що людей у Катеринославі 250 тисяч, то 250 душ здається уже не так і багато. а коли з цих 250 душ хоч третина—люде інтелігентних професій, то зъявище здається й зовсім чудним: народній концерт народу сливе не привабив, бо що ж то за „народ“—півтораста або й двісті душ, коли в той же вечір які небудь дурниці—біоскоп або цирк—збирають тисячі люді.

А між тим---ніхто не скаже, щоб по ідеї справа, котру задумала і веде музична комісія „Наукового Общества“, була погана.

Нішо не робить на людину такого дужого й гарного вражіння, як музика. Музикою, піснею народ виливав і на передні віки залишив нашадкам усе, чим він жив.

І так же легко, як словом викладається думка людська, співом або музикою викладається і передається слухачеві почуття того, хто витворив той спів. Звичайна річ, що почуття людські такі ж старі, як і сам людський рід; не дуже молодший і людський спів, котрий є не інше що, як вираз того почуття. Коли саме, на якому ступні людського розвитку він зачинається,—не відомо, але з досвіду, з історії інших народів і з дослідування над життям людей, котрі й зараз ще стоять на неви-

сокому ступні розвитку, ми бачимо, що спів живе і развивається у народі поруч з другими боками народного життя,—з матеріальною і духовною культурою народу. Спів і музика-мова почуття. Але для того, щоб слухач зміг зрозуміти, пережити чуже почуття, треба, щоб воно було йому знайоме, щоб він раніш зазнав ті причини, які родять це почуття. А причин, які родять у людей однакові почуття і однакову форму іх виразу багато: це вкупі усі ті причини, які виробляють національний тип людини. Географічні умови доісторичного життя, форми, у які вилилось первобутнє хаяльство, шляхи, по яким можна було мати зносини з сусідами, самі сусіди, громадський і побудовий лад, взагалі усе лихе й добре, що доводиться пережити народові на культурно-історичному шляху,—усе це виробляє і особливі прикмети нації: мову, літературу, загальні характерні психологічні риси, почуття і форму його виразу—музику. Як бачимо, музика, як і мова, один з боків національної духовної культури.

Один з найталановитіших народів з боку музичної чулости—євреї. І серед композиторів західної Європи, особливо серед німецьких, найвидніші імена—єврейські. Але коли ми прослухаємо іх твори, то не побачимо в них нічогісінько єврейського: це звичайна німецька музика, яка робить велике вражіння на німця, і без усякого захоплення слухається рядовим слухачем євреєм. Через що це? А через те, що композитор—людина чужої єврейському культури. Сам він не зазнав тіх умов, у яких складалась і виливались болюча мелодія; жив він серед спокійного побуту західної Європи, не чув з малечку ні страшних оповідань крівавої історії свого

народу, ні скорбної пісні, яку витворила ця історія з людських грудей. Будучи єреєм по походженню, він не єрей по культурі; чужий він своєму народові, і по духу своїх творів. І польський або український містечковий єрей, що буде гірко плакати над піснею кантора або над „маюфесом“ немудрого містечкового музики, буде зовсім спокійно слухати найкращі твори Гайдна, Гендля або Мендельсона.

Згадується мені такий випадок. На репетицію хору, котрим я регентував, зайшла старенька бабуся. Присіла собі у куточку на ослінець — слухає. Співали похоронний концерт „Скажи мі Господи кончину мою“. Скінчили. Глянув я — бабуся хитає головою і утирає концем хустки сльози. Це мене вразило.

— Еге,—гадаю,—та ще ти не чула гарного співу! А найдіть лишень, кажу співакам,—„Requiem“ Моцарта.

Знайшли. Узяли найкраще місце з цього чудового твору: „Dies irae“. Усю силу приклав я, щоб твір вийшов як найкраще, і коли скінчили, глянув на бабусю.

— А що? питав: гарний спів?

— А нічого, гарненько: зовсім на церковне схоже!

Але, бачу, справжнього вражіння нема... А між тім — музичний зміст обох творів одинаковий, а виконання теми у Моцарта, звичайно, безмірно краще, ніж у першому концерти. Різниця тільки в тім, що у першому концерті ідея смерти і загробного життя одбилась так, як це проявляє еволюція релігійного чуття у грецькій церкві і, головним робом у нас на Вкраїні. Композитор сам українець, і в строї самої п'єси лежать основи старо-грецька та пічерсько-лаврська, то б то ті, що і в народній пісні. У Моцарта ж та

сама ідея одбилась так, як вона зложилася під впливом еволюції і у католицькій церкві. А строй, хоч і гарний, але чужий, і через те п'єса прямого вражіння на душу не зробила.

Бабі цього ніхто не росказував, але вона це почула і без лекції: спів тілько тоді ѹ гарний, коли для його розуміння не треба ніяких поясненнів, коли він робить безпосереднє вражіння.

І так скрізь: пряме вражіння робить тілько рідна мелодія. Коли не лічiti де-яких з композиторів останнього часу (починаючи od Вагнера) то можна сказати, що так звана класична музика може зробити тілько де яке вражіння на рідового нашого слухача: слухати будуть; прослухавши годин-зо дві, не потомляться, а коли скінчиться, по-дякують оплесками. Але коли ми приглянемось ближче до де-яких дрібненьких життєвих зъявищ, то побачимо, що цього вражіння не досить, що до музики можно поставити вищі вимогання, і що задовільнити найвищі навіть вимогання музика може. Пригадуються мені де кілька життєвих малюнків.

Потьомкинський парк. Ніч. Електричне світло. По алеям тиняються мов неприкаяні постаті у бриликах, у білих піджаках. Гомін, сміх. Перед біоскопом натовп. Брязкати тарілками у ресторані. Над водою лунають веселі оклики, плескіт води, дзвінкий сміх. На естраді сентиментальний вальс зміняється задньористою „Ойрою“, „Ойра“ — якимсь зовсім распанаханим матчишем. На ослінах перед естрадою два десятки неуважних слухачів. Перегукуються, встають, виходять, знову приходять. Аж ось на хвилинку — тиша і тихо починається знайома мелодія: „Видно шляхи полтавськії“...

І одразу
нemov стрепенувся сад.
Віщухло все, і з темних алей водою
полився до естради людський на-
товп. Стоять, не сідають, щоб не
ріпнути, не стукнути, не втеряти
ні хвилини вражіння... і так мало
не півгодини, поки не переграють і
„Ой ізійди“ і „Сонце низенько“ і
„Гриць мене, моя мати“. Слухають,
не переводячи духу усе „попурі“,
в яке щедрий доморослий компози-
тор утулив з 20 або й більш мелодій.

ничний концерт. Грають дуже гар-
но: уха не болить, і чиста, добірна
публіка уважно слухає. На облич-
чях вираз... уваги і чемності. Де
хто, позіха у хусточку і боязко огля-
дується, чи не помітили. Ось один
з слухачів у четвертому ряду тор-
кнув ногою ненароком сусіду і зараз
же чемненько попрохав вибачити;
у дами з рук упала муфта—сусіда
швиденько підхопив і з найласка-
вішим виразом на обличчі подав. За-

Будинок в українському стилі на Пороховій вулиці у Катеринославі.

А-ні-телень! Немов дивиться ко-
жен у свою душу, і щось таке там
побачив, що боїться одвести на сто-
рону очі. І коли скінчили, нема
оплесків: так і посунула в усі кінці
публика, немов раки, мовчки, не-
ссучи кожен в собі щось невідоме,
солодке, й боляче... Он паничик
якийсь колупає ботик тоненькою ко-
мишевою паличкою і немов у відпо-
відь своїм думкам, зітхнувші тягне:
Да-а-а!... Стрепенувся і пішов швидче.

Оце—вражіння безпосереднє.

А ось другий малюнок. Симфо-

гальний настрій—увага і чемність.
А між тим композитор п'єssi зовсім
не тими почуваннями був захопле-
ний, коли творив п'єсу! А спітай-
те ви кого хочете з першого ряду,
яке вражіння зробила на його му-
зика, то почуєте багато дивного:
тут і „сила“ і „експресія“ і „њью-
анси“ і багато ще незрозумілих ре-
чей. А як можна заразом бути за-
хопленим безпосереднім переживан-
ням од музики і звертати увагу на
сусідів та на обличчя артистів, цього
ви зроду не второпаєте. А секрет

простий: ніякого вражіння музика ма масу слухачів не зробила, бо і по змісту і по формі вона ім зовсім чужа. Прийшли ж вони слухати і вдають, буцім розуміють усе, через те, що Бах і Бетховен, Моцарт і Гайдн, Брамс і Вагнер—всесвітні імена: не розуміти іхніх творів—,,моветон“, у цьому признатись сором! А де-яка частина публіки може й широ гадає, що коли музика не дере ушай то більше од неї й вимагати нічого?..

А от малюнок ще зовсім свіжий. Відбувався концерт відомого і, дійсно гарного в своєму роді великоруського оркестра Андреєва. На тому ж концерті одна артистка проспівала де-кілька пісень, і між іншими... „малоросійську п'єсню Гандзю“. Де кому з публіки, хто добре знав і українську і великоруську народну музику, зробилось ніяково, навіть соромно: „оце, мов, утяла до гапликів: неначе в нас кращого не знайшлося би!“.. Слухачі росіяне підняли брови здивовано: „Неужели это и есть хваленая украинская музыка? Какое убожество въ сравнениі съ русской!“ I справді, поруч з *мистецьким* виконанням *кращих* пісень Андреєвського репертуара, „Гандзя“ вийшла зовсім таки задріпаною шинкаркою... Ale публіка, маса публіки... привітала артистку такими гарячими довгими й буйними оплесками, що перші з публіки тілько плечима здигнули: „грубые вкусы, непониманіе красоты“...

А мені здається, що публіка, вітаючи артистку за „Гандзю“ була цілком права, через те, що була цілком щира: ота „Гандзя“ кожною своею нотою будила в слухачах живий відгук, ії зрозумів слухач, і прийняв як *рідину*, як *свою*. Звичайна річ, що слухач міг би образитись, що йому піднесли не те, що є най-

кращого в українській музиці; але його так рідко вітають рідними творами, що він не звик вередувати: дякувати, мовляв, і за те, що дають!

Багато вже й балакалось і писалось про те, що музика і спів найкраще наше національне придбання. Багато житівих зъявищ вказують на те, що цей бік творчості—найміцніше тавро, яке одзначає нашу культурну індивідуальність. Згадаймо хоча би ще той успіх у широкій масі, який мають ті українські труппи, у котрих є добрий хор. Згадаймо те бучне вітання, яким зустрічала публіка просвітянські концерти, шевченківські свята, усі вечірки, де хоч пахне українською піснею. Коли ми поставимо між собою узвязок усі ці зъявища, то побачимо, що популяризація народної музики—нагальна, необхідна потреба, задоволення котрої вимагає, хоч і несвідомо, сама публіка. I це цілком зрозуміло, коли ми візьмемо на увагу, що твір тілько тоді робить дуже вражіння, коли він викликає у слухачеві живий відгук.

I тепер, коли я продивляюсь знову цей листочек, програму концерта, присвяченого Моцартові, мені здається, що „Научное общество“, у музичній справі не на певному шляху стоїть. Я не хочу цим сказати, що праця пропаде зовсім марно: у Катеринославі напевно набереться більш 300 чоловіка, що зможуть слухати і навчитись розуміти класичну німецьку, італіянську та російську музику.

Але ті триста, п'ятьсот або й тисяча слухачів—не „народ“, і навіть не масова публіка, а одиниці. Маса не тілько не розбігається до пуття у чужій музиці, але й своєї не знає, як слід. I по основному педагогичному правилу—„од лехко-

го до труднішого,—для того, щоб зрозуміти чуже мистецтво, треба як слід познайомитися з своїм. Для більшості катеринославської публіки рідна мелодія—українська. Багата по змісту, рідна й зрозуміла кожному слухачеві, вона тілько змогла б дати певний ґрунт для того, щоб навчитись розуміти й чужу.

Треба завважити, що українська музика для виконання вимагає великих вокальних сил, як сольних, так і хорових. Наукове товариство звичайно, хоч би й захотіло, своїми засобами не змогло б здійснити такого предприємства. Та й те ще сказати, що для доброго, справді художнього й чулого виконання творів, треба бути артистом-українцем: треба передати найдрібніші одтінки твору, а не тільки той голий кістяк, що є в партитурі. І через те, мені здається, що коли, перехопивши й виправивши основну ідею музичної комісії „Научного общества“, братись до популяризації народної української музики, — улаштувати справжні *шарнірні* концерти,—то для цього предприємства треба зібрати усі громадянські сили, і головну частину праці до справи повинні приклсти українці. А поміркувати про це треба б: саме життя вимагає!

М. Новицький.

Про українську літературну мову. (далі).

Хоча до *1905 року в Росії були де-які спроби друкувати статті й книжки українською мовою про наукові і взагалі поважні справи, але це були тільки спроби: цензура майже нічого не пускала, через те іноді хіба бувало проскоче передмова до якогось белетристичного збірника, обо в оповіданні з життя ін-

телігенції трапиться розмова на „високі“ теми. Саме громадянство дивилась на ці писання ще як на пробу, і через те частенько виникали суперечки з приводу мови тієї або іншої статі, як ото було з приводу Грінченкової передмови до альманаху «Дубове Листя». Та ось коли в кінці 1905 року явилась змога видавати газети, то вже не було часу сперечатись про те, якою мовою писати, які слова вибирати; треба було день-у-день давати і давати усі новий матеріял, писати політичні статті, перекладати телеграмми і т. інше, про що раніше у нас ніхто й не думав. Коли народжувалась нова українська преса, то, правду сказати, мало хто й звертав уваги на те, «якою мовою писати», бо думка була, що народ масами накинеться на рідне друковане слово і що наші газети виходитимуть в десятках тисячів примірників. У цьому довелось розчаруватись як і багато в чому іншому.

Виявилось, що українсько гочитальника треба ще завойовувати і то завойовувати серед самих важких обставин, при страшенні конкуренції з московською пресою й книжкою, силоміць накидуваною, при всяких утисках. Треба було завойовувати читальника і серед інтелігенції і серед народу. Коли на первих порах мова ще не грала такої великої ролі, бо спочатку звертали найпершу увагу на зміст, уподоблюючи собі те, що одповідало певним поглядам на соціальні й політичні справи, то далі, коли громадський розрух угамувався, до мови почали ставити все більші вимоги. Але з цими вимогами якось в нашій пресі мало рахувались, очевидно, вважаючи, що «читальник звикне». Один небіжчик Грінченко, який завжди надавав велику вагу справі мови, стояв на то-

му, що треба одразу ж дбати про чистоту мови і її зрозумілість.

Признаючи всю трудність одразу виробити добру літературну мову, здатну для того, щоб писати нею про всякі справі, і зрозумілу простому людові, він стояв на тому, що неодмінно треба наблизатись до народної мови, на їй будовати мову літературну. «Вся українська інтелігенція, писав він, змалку проходить московську школу, живе в сім'ї і в громадянстві серед московської мови, читає московські книжки й газети, звичайно, що від української мови вона так одбилася, що їй галицька літературна варіація нашої мови дуже тяжка, а часом і завсім мало зрозуміла. За це нема чого людей докоряті, а треба тільки призвати цей факт і рахуватися з ним. А рахунок буде такий, що треба нам свою мову знов поставити на колію, з якої вона трохи зскочила останніми часами; на колію, що йде від народної мови всього українського народу по сей і по той бік кордону та від творів кращих наших старіших письменників».*)

І поки Грінченко стояв на чолі «Громадської Думки» і «Нової Громади», на цих виданнях помітно було його редакторську руку, — особливо на «Новій Громаді», де мова являла собою дуже гарний зразок української літературної мови. Але треба знати, скільки праці вкладав Небіжчик, щоб виправляти стіль і мову тих письменників, що писали вже дуже „круті“, або з галицького!

В 1907 році перенесено було до Києва видання „Літературно-Наукового Вістника“. Цей журнал, заснований з 1898 р. у Львові, перші

роки був всеукраїнським органом. У йому писали і наші і галицькі письменники. Редакція не переробляла майже нічієї мови і тільки переписувала своїм правописом. Мова була в журналі всяка, — як хто писав. Правда, на Україну «Л. Н. Вістника» йшло не більше 2-3 сотень примірників, так що великого росповсюдження він не мав, та й то весною 1901 р. цензура перестала його до нас пускати. Тоді журнал почав підупадати, особливо як стало можна друковати українську белетристику в „Кiev. Старині“ і кращі наші письменники почали оддавати туди свої твори. Проф. Грушевський задумав, перенісши видання Вістника до Києва, оживити його і зробити осередком літературного українського руху. Намір його був зовсім слушний; справді, видавати нарізно два великих місячника, один у Київі („Нова Громада“), другий у Львові (Л. Н. Вістника) це було ще забагато для нашої публіки, а зъєднавши їх до купи, зібрали вмісті найкращі літературні сили, можна було зробити журнал дуже цікавим і впливовим. Окрім того спільній літературний та публіцистичний орган, під керуванням такого визначного діяча, як проф. Грушевський, міг багато зробити для зближення Галичини з Україною, зближення так потрібного в інтересах нашої національної справи. «Нова Громада» перестала виходити, припинилася й «Україна», яку видавано було замість „Кiev. Старини“. Щоденна „Рада“ теж почала видаватися в дусі думок проф. Грушевського про зближення України з Галичиною. За для цієї великої мети були пороблені проф. Грушевським і інші ще заходи, які всі мали на увазі добро української справи у ас і за — кордоном. Ін-

*) Б Грінченко. Тяжким шляхом, 2-ге видання, ст. 38.

д. Нечуй-Левіцький цілком даремне каже, що наче б то не те було на думці в проф. Грушевського, та що наче він „заповзявся нахрапом завести галицьку книжню мову й чудернацький правопис і на Україні“. Це вірно з того тільки боку, що проф. Грушевський не на-

енергію на іншу, більш нагальну роботу: утворювати наукову й популярну літературу, публіцистику, перекладати світових класиків. Для цього можна скористуватись готовими формами тієї літературної мови, що вже виробилася у Галичині. „Маємо мову культурну, літератур-

Церква запорожських часів у с. Перещепині Новомосковського повіту.

давав особливої ваги мові, або лучче сказати, він гадав так: треба, мовляв, звернуть перш усього свою увагу на зміст виданнів, треба ширити в іх потрібні думки. Замість того, щоб витрачати енергію на вироблення мови, лучче оддавати ту

ну, наукову; яка не яка, вона може сповняти своє призначення зовсім добре, і маємо вже певний культурний запас на сій мові. Добра річ її чистити, шліфувати, але відкинути й на її місце поставити якусь нову, спеціально полтавську, чи харків-

ську, чи якусь іншу—се річ зовсім не можлива".*) Проф. Грушевський гадає, що цією мовою зовсім добре можна обійтися, і через те вважає, що „ігнорувати цю культурну мову, вироблену такими тяжкими трудами кількох поколінь, відкинути її, спуститися на ново на дно й пробувати незалежно від „галицької“ мови творити нову культурну мову з народніх українських говорів наддніпрянських чи лівобережних, як де які хочуть тепер—се був би вчинок страшенно шкодливий, хибний, небезпечний для всього нашого національного поступу".*)

З думками шановного нашого вченого можна було би зовсім згодитися, як би не одна річ, що дуже зменшує силу його доказів: з українською книжкою й газетою доводиться звертатись не тілько до невеликої громади „свідомих українців“, які усе одно читатимуть, якою б мовою і яким б правописом не друковати наші видання; читатимуть кривлячись, лаючи, але читатимуть, як читали перед тим книжки й часописі друковані в Галичині;—діло в тім, що доводиться звертатись до широких мас інтелігенції і простого люду на Україні. Даючи ім українську газету, кажемо: „читайте, це ваше рідне, це для вас понятне, це не таке, як все те, що ви досі по чужому читали!“ І що ж вийде, коли той, до кого ви звертаєтесь, скаже: „, ні, це не по нашему; правда, воно похоже на наше, але багато чого тут розібрati не можна.“ Проф. Грушевський каже, що треба вчитись української мови, бо „всі вчаться своєї рідної мови“. (ст. 13) Розуміється, треба

вчитись, щоб володіти добре мовою на письмі і в розмові. Але ж мова повинна бути такою, щоб її *розуміти* можна було без спеціальної науки, щоб поминувши ті чужі вчені слова, які незрозумілі кожній невченій людині в кожній мові, можна було розібрати змисл.

Зовсім не треба одкидати тої мови, що вже виробилась досі, але треба тепер же старатись наблизити її до нашої народньої наддніпрянської говірки. Це не так уже важко, треба мати тільки добру охоту. От і тепер же ряд часописей наших видається такою мовою, що кожен у нас скаже: так, тут мова куди краща, як у „галицьких“ часописях. Вкажемо на „Рідний Край“, на „Ріллю“, на „Світло“, на „Раду“ навіть. Це зовсім натурально, що мусимо наблизатись до основної наддніпрянської говірки, а не до галицької: перш за все—нашою говіркою балака величезна частина української території, а по друге: коли проф. Грушевський думає, що аби охоти, а мову можна вивчити, то далеко ж лехше галичанам вивчати мову, навертаючись до нашої говірки, аніж нам. У них же є школи, у них укр. мова є мовою урядовою, скрізь допущеною і прийнятою.

У них справді можна видати декрет, і будуть слухатись, як колись було з правописом. А у нас? Мову українську женуть звідусіль. У нас гласні на земських зборах підіймають питання, щоб Боже борони не допускати нікуди українські мови. Одже у нас книжка і газета замінія усе: і школу, і трибуну, і підручник. А елементарне педагогичне правило каже, що навчаючи треба починати з найлекшого...

Адже справді,— коли ми домагаємося заведення української

*) М. Грушевський. Про українську мову й українську справу. Київ, 1907 ст. 21-ша.

*) Там-же ст. 8.

мови в школу, коли кажемо, що треба давати народові книжку на рідній його мові, то весь час кажемо, що це мова йому зрозуміла, що він книжку українську розбирає куди лучче, ніж російську. Але ж треба, щоб так було і навсправжки; треба, щоб справді селянин наш діставав до рук таку книгу, яку б він розумів так, як розуміє Шевченка, Квітку, Нечуя-Левіцького, Чикаленка. Не треба забувати, що тепер московську мову на селі куди лучче розуміють, ніж в давні часи, коли не було тієї воєнної повинності, фабрики, школи, звідки суне до нас московська мова, пісня, книжка. Знов же таки і сама українська мова значно згубила свою колишню чистоту, вона наблизилась де в чому до московської. Одже, коли дати тепер нашому селянинові таку книжку, яка писана хоч українською, але крутую мовою, з галицькими словами й формами, то він її не розбере, або часом скаже, що вже московську книжку йому легче розуміти, ніж таку українську. Що ж тоді нам робити? Адже головний аргумент наш той, що українська книжка більш зрозуміла, бо вона на рідній мові; але коли людина не пізнає тієї рідної мови і каже, що московська книга йому зрозуміліша, то тут нема ніякої ради... Виходить, що треба давати таку українську книжку і газету, щоб народ справді признав їх за свої. Нам скажуть: не можна ж писати жаргоном, вводити ті огидні неологизми, які за смічують нашу мову через московський вплив. Правда, жаргону не треба, але слід писати яко мога простіше, зрозуміліше. Не біда, коли часом проскоче і жаргонне слово: з часом мова буде од цього очищатись, а тепер на черзі — привчити народ до свого рідного слова в

книжці і в газеті тим, що воно справді зрозуміле.

Так само як у народніх виданнях, треба дбати за чистоту української мови і в книжках для інтересів: так само й тут треба старатись наближуватись до нашої наддніпрянської говорки. Може це дістати буде й важко, але це річ неминуча: коли галицькі автори хотять, щоб їх читали у нас скрізь як своїх, то мусять пристосовуватись до нашої мови. Звісно, за винятком того, коли треба передавати розмову дієвих особ на якомусь місцевому діалекті для „місцевого колориту“. Редактори мусять дбати перш за все, щоб мова була однакова і проста, особливо в статтях наукових і публіцистичних. Ні для кого не секрет, що богатою публіцистів і критиків з „Л. Н. Вістника“ наша публіка не читає через мову. Д-р Нечуй-Левіцький наводить багацько дуже кумедних зразків мови де кого з сучасних українських авторів, що зовсім не дбають за те, щоб писати зрозуміло і пишуть такою мовою, яка й справді скидається на „Криве дзеркало української мови“. Я позволю й собі навести теж один приклад. Беру початок статі д Євшана з останньої XII книжки „Л. Н. Вістника“ про сучасну польську літературу і її вплив на нашу:

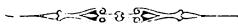
„1 отсе дивимося на упокорюче пониженє, коли навіть ті облати, які по своїй суті повинні бути власне дорогою примирення, і установленем тягlosti духового істнування,—як історія штуки чи літератури—стають полем попиту для поборників фальшу та неуцтва, несумлінности та пересудів. Мотивість супроти минувщини, якесь шаманске відгадуваннє завтрішнього дня, пророкованє непомильних обявлень

сьогоднішнього дня, обовязуючих на віки,—наповняють сьогодні гамором область наших поглядів на твір спільній численним поколінням польської творчості. Вереск дневникарських перепалок та дневникарської апoteози вдирається на сторінки творів, що мають бути історичним коментарем найдоросшої нам творчої справи, тої, що вийшла з наших укритих глибин і таємних зворушень...*) і т. д. Коли д. Євшан не уміє інакше висловлювати своїх думок, як перекладаючи іх „в умі“ з польського, коли він не знає елементарніших українських народніх слів, якими можна було би тута замінити всі полонізми й москалізми, то це повинна була зробити замість його редакція. І коли б редакція Л. Н. Вістника та й „Укр. Хата“ так попрацювали над мовою своїх співробітників, то гадаємо, зробили би багато добра і для них самих і для читальників. Значно зменшились би всякі докори й глузування з „незрозумілої галицької мові“ а журнал придбав би далеко більше читальників і тим самим краще виконував би своє завдання.

Те що ми казали тут за мову, ще в більшій мірі стосується українського правопису.

(Кінець буде).

М. Жученко.

Проф. Д. Н. Овсяніко-Куликовський у Катеринославі.

Трохи не спочатку осени з'явилися на стовпах оповістки про лекцію академіка—професора Овсяніко Куликовського, яка мала одбутись 5-го декабря. Днів за два до лекції „Южная Заря“ надруковала звістку про зацікавлення лекцією не

тільки катеринославців, а що навіть з повітових міст молодь прибуде на лекцію.

Дійсно, у концертному залі Комерційного Зібрання стався страшний тиск людей, неймовірна дущота. Стільки людей було хіба що на останньому шевченковському концерті. Публіка, шукаючи місця, не могла довго заспокоїтися і через те перші фрази лектора не можна було розслухати. Порозумівшись з слухачами що до поняття „лірики“, як окремої форми виявлення рухів душі людини, відокремивши її од епосу та драми, лектор висловив ту думку, що не тільки слово, але й перший згук голосу чоловіка первістної доби є вже ліричний твір.

Колишні створіння, з яких виробилася сучасна людність, співали, виявляючи свої вражіння, уявлення та почуття, потім вже з'явилося слово. Ріжниця визначення розуміння, або почуття в мовах народів залежить од ріжниці уявлення в мозку, через те слово—не термін наданий нам з сторони, а є малюнок нашої уяви. Лірика є виявлення духовного життя, властивого кожній людині, кожній нації. Змістом ліричних творів перш за все були власні перевживання, а натхнення від сторонніх вражіннів, тоб-то краєвидів, природи, почали виявлятися досить пізно; перші описи природи належать до 18 століття.

Страшна задуха була причиною, що довелося скоротити лекцію, яка од цього згубила значну частину своєї цікавості. Завітало на лекцію найбільше молоді, взагалі можна було бачити людей ріжних станів до простих селян—робітників, членів Мануйловської Просвіти, котрі знаючи лектора по статям „Українського Вѣстника“, захотіли зазнайомитися з ним. Це пощтило зробити за

*) Л. Н. Вістник, кн. XII, ст. 526.

допомогою знайомих професора. Шановного вченого приємно здивувало те, що він у зарекомендованих йому селянах бачив свідомих українських діячів; з надзвичайною уважністю він вислухав іхні оповідання про життя та діяльність Просвіти. Ще в перерві де в кого з присутніх на лекції виникла думка вшанувати дорогого гостя товариською вечерею.

З початку за вечерею, як-то трохи не завжде буває, намічалася наче млявість, велися лише приватні розмови. Потроху центр столу, де засіли українці та представники поляків, євреїв та ще деяких націй почав виявляти більше життя. Один з російських поступовців висловив у промові думку, що душа сусідніх народів найбільше виявилась у іхніх ліричних творах. Представник катеринославського українського громадянства вітав Високоповажаного лектора, як прихильника тієї думки, що слово є витвором розуму і душі певної національної групи людей, що тільки можливість вільної творчості на рідній мові веде до розвитку усіх здібностей кожної нації та до злагоди з сусідами.

Одповідаючи на промову, проф. Овс.-Куликовський виголосив тост за славну пам'ять апостолів українського відродження Івана Купала та Драгоманова. Взагалі шановний гість багато розмовляв з українцями і в розмові пригадав, що він під час перебування у купі з Драгомановим у Женеві, держав коректтуру одного числа „Громади“. Драгоманова він вважає своїм учителем, під впливом котрого витворилися його громадські погляди. Що до стану української культурної справи професор висловив своє переконання, що розвиток такої численної та дужої своєю духовними здібностями нації не

загине. Українці просили допомогти освідомленню в українській справі російського громадянства участю в „Українській Жизні“ — професор побіцяв подати з нового року де що з своїх писаннів.

До пізньої ночі затяглась щира, сердечна розмова з дорогим гостем.

Гордій Палецький.

Не на черзі.

В ч. 47—49 „Снопа“ надрукована стаття д. С. Порубайміха — „Чи не на черзі?“, в которой автор висловлює думку, що треба пустити між народ свої українські лубочні книжечки, щоб таким чином витиснути з ужитку нашого народу лубочну літературу московську, яка обмосковлює наш народ.

З приводу цього я хочу висловити і свої думки. Не буду тут казати, чи варт, чи не варт видавати нам лубочну літературу, як способ тепер противоставити її московській такій самій літературі. Скажу тільки, що коли прийде її час, вона сама зъявиться без наших заходів.

Не буду казати, чи принесла б вона користь, тобто: чи врятувалаб вона хоч маленьку частину нашого люду од обмосковлення. Скажу тільки, що з практичного боку цеї справи не можна здійснити.

Щоб зразу заповнити наші ярмарки, містечка, крамниці лубочною літературою, треба величезних грошей, треба пустити по всій Україні тисячі своїх книгонош, чи книготорговців, бо ці що тепер торгують такими книжками, тільки тоді візьмуть на продаж наші книжки, хоч би й найбільша була на них знижка, коли буде на них великий попит.

Наші люди через те купують московські книжечки по ярмарках, що сяк-так уміють читати по мос-

ковському, іх цьому навчають, а коли будуть навчати нашої мові, тоді й читати будуть свої книжки.

Виходе, що спочатку такі книжки треба росповсюджувати своїми силами, які зараз маємо, як це ми робимо й тепер з кращою нашою літературою.

А чи підведеться рука з перекладеною книжечкою про якогось „Єрусалана Лазаревича“, тоді коли замість цієї книжечки можна продати якусь кращу? Ні, не підведеться. Не варт, не на черзі і не пора витрачати ні енергію, ні кошти, щоб робити те, що само прийде, коли настане його час, хоч і не раді цьому будемо.

Т. Краснопільський.

3 українського життя у Катеринославщині.

„Вечір колядок“. 11 декабря катеринославська „Просвіта“ упорядкувала в залі Англійського Клуба літературно-вокально-музичний вечір. Програма вечора складалася з таких номерів: великий мішаний хор „Просвіти“ під орудою учителя співу в Комерційній школі ім. Николая II-го, В. Е. Петрушевського виконав ряд колядок і щедрівок. Перед початком концерту Д. І. Дорошенко прочитав українською мовою реферат на тему „Колядки та іх релігійно-побутове значіння“. Після колядок оркестр народної музики („троїста музика“) під орудою І. Ф. Динабургського програв кілька номерів українських пісень і маршів. На останку хор під орудою В. Е. Петрушевського виконав на сцені в повній обстанові „Вечорниці“ Ніщинського. Солові співи у „Вечорницях“ виконали пан і пані Козачковські. Народні танці було постав-

лено під орудою д. Калистого. Концерт пройшов дуже гарно.

Після концерту почались танці, які протяглись аж до 3-ої години вночі. Публіки було дуже багато, і невважаючи на великі видатки, на дешеві ціни та на будній день, концерт дав чистого прибутку більше 120 рублів. Публіка була дуже задоволена концертом і взгалі вечором. Багацько особ прийшло на вечір въ національному українському вранні.

Українська лекція про болгарів.

6-го декабря в столовій вагонних майстерень у Нижнедніпровську Д. І. Дорошенко прочитав лекцію на тему „Болгари та іх історична доля“. Програма лекції була така: Звідки узялися болгари въ Європі. Болгари на Дунаї. Болгарське царство і його ворогування з греками. Яке значіння мали болгари в історії давньої Руси. Турки і зруйновання болгарського царства. Турецька неволя. Болгарське відрождення. Російсько-турецька війна 1877—78 р. і визволення болгарів. Який лад заведено у вільній Болгарії. Македонія і теперішня війна за її визволення. На лекції було 182 слухача і прибутку з неї на користь бібліотеки при майстернях пішло 14 рублів.

Музей імені А. Н. Поля.

На останніх губернських земських зборах у Катеринославі розглядалась 18 декабря справа збудовання нового помешкання для музею ім. Поля. Управа подала доклад, в якому стояло, що на новий будинок для природничого, агрономичного і промислового oddілів музею та на іх опоряження треба 160.000 рублів. Після обміркування докладу гласними і після промови директора музею Д. І. Яворницького про вагу краєвого музею в Катеринославщині, земські збори прийняли до-

клад усіми голосами проти одного (гласного катеринославського повіту Яковлева). Окрім того призначено директорові музею одноразову нагороду в розмірі 2400 рублів Як відомо, город уже призначив під новий будинок музею 400 кв. сажнів. З весни почнеться будовання.

◆ Бібліотека Нижнє-Дніпровських вагонних майстерень пере-
дплачує на 1913 рік „Літ.—Наук-
вий Вістник“, „Українскую Жизнь“ і „Записки Київського Наукового
Товариства“.

◆ Катеринославська „Просвіта“ упорядкувала 16 декабря в залі клуба „Огніско“ першу сімейно-тан-
цюальну вечірку для членів „Про-
світи“ та іх гостей. Через те що
дозвіл було одержано дуже пізно,
не встигли у свій час сповістити
всіх членів, і тому людей було не-
багато. Проте вечірка пройшла ду-
же жваво. Велику приємність при-
сутнім зробила своїм співом панна
Ф. Г-ва і декламація пані Н. Д-вої,
пп. Г. Д-ка, Ю. П-го і В. Б-го.

◆ Пан Катеринославський Гу-
бернатор дозволив Мануйлівській
„Просвіті“ упорядкувати на свят-
ках „Вечір колядок“ з рефератом —
по тій самій програмі, що й вечір
Катеринославської „Просвіти“.

Український спектакль. У суботу 1
декабря гурток любителів драматич-
ної уміlosti при товаристві „Ехо“
в Запорожжі-Кам'янському вистав-
ив п'єсу Тогочного „За друзі
своя“.

Мануйлівська „Просвіта“. В не-
ділю 18 ноября в Мануйлівській
„Просвіті“ одбувся дитячий ранок,
присвячений пам'яті І. П. Котля-
ревського. На початку Т. Митрус
прочитав про життя Котляревського
по Грінченкові. Потім дитячий хор
проспівав: „Гей гук, мати, гук“, „Ой
сів пугач на могилі“ і „Ой що на

бо то та за ворон“. На прикінці про-
деклямовано було: „На вічну пам'я-
ть Котляревському“ Т. Шевченка —
хлопчик Г. Калистий, „до Основ'я-
ненка“ Т. Шевченко — хлопець Зай-
ченко і „На свято відкриття пам'я-
тника Котляревському“ М. Воро-
ного — д. Томільченко.

Дітей на ранкові було 90 душ
та 10 дорослих.

Вечірка „Сокола“. 8-го декабря
відбулася друга сімейна вечірка то-
вариства „Сокіл“ у помешканні 1-ої
реальної школі. Вечірка роспочалася
дуже цікавою промовою — соколки Бе-
резиної про значіння сокільства для
моральної громадської гигієни сучас-
ного нам суспільства, не кажучи
вже про фізичне виховання дужих
членів нації. Промова була виголо-
шена з великим захопленням. Факт
виступу соколки цікаво зазначити, як
прояв емансидаційного поступу.

Концертний відділ складався з
№-рів хору, який проспівав сокіль-
ський марш та виконав досить склад-
ну музикальну картину „Сумрак
ночи пал на землю“. На цей раз
пощастило уникнути „малоросейсь-
ких“ виступів; з декламацій була
одна російська, читали „Менестрель“
Майкова, друга українська — „Поклик
до братів Славян“ Старицького.
Танці та ріжні забави надали дру-
гій частині вечірки надзвичайної
живавості, дякуючи распорядникам
чехам.

Українська вистава в клубі „Огніско“.

Драматичною секцією Мануйловської
філії Катеринославської Просвіти упоряд-
жено 6-го декабря в помешканні польського
клубу „Огніско“ виставу „Бозталанна“ Кар-
пенка-Карого.

Можна рішуче запевнити, що присут-
нім на цій виставі давно вже не доводи-
лося почувати такого задоволення з сцени, як

на цей раз. Чимсь, свіжим, бадьорим, барвистим, якимсь надзвичайним натхненням віяло від гри наших артистів. Блідому, млявому шаблону тут місця не було. Побутова картина життя нашої селянської сім'ї у художньому виконанні наших артистів немов ожива, немов з неї стерли брудну полуду, якою її затемнило ріжні Гаркуни; картини побуту заграли рідними для нас фарбами.

Софія—прекрасний образ лагідної добреї дівчини, але безмежно „безталанної“ жінки, доведеної обставинами життя до оддаю та божевілля, витворений артисткою Н. М. Дорошенко на завжде лишиться в тямці тих, що її бачили. Третя дія—щаслива доба життя безталанної Софії просто таки була чудова. Гнат у витворенню д. Васюка—живий тип материного мазунчика розбещеного; найкращий момент гри д. Васюка є безперечно третя дія: переживання особистого щастя далися йому як найкраще. Далеким, дорогим віяло од гри Е. С. Гарькавцевої: її виконання ролі нагадало враження од гри артистів доби першого роспівту українського театру. Свекруха люта д-ки Гарькавцевої—це саме життя. На весь зріст людину доброї душі та чулого серця, розсудливу, вималював д. Науменко. На жаль один з талановитих аматорів Мануйловського гуртка д-й Калистий у маненькій ролі Омелька, виконаний дуже правдиво та яскраво, не міг показати всього свого хисту.

Добре передав свою роль забитого наймита Степана д. Гавриленко. Ансамбль був-би близкучий, як-би йому не пошкодила д-ка Опанасенко в ролі Вар’ки. За артистку можна сказати, що вона виявила сильне бажання грati, надолужуючи трагично-одноманітними рухами, але не вміючи читати своєї ролі. З д-ки Опанасенкової певно може виробитися добра артистка, але спершу треба мати якесь уявлення що до дикції. На всій виставі почувалася досвідчена рука режисера з не абиякою кебетою. Варто зазначити, що в третій дії хата була рублена. Хор під орудою д. Хоцинського дуже гарно виконав співочий репертуар драми. Такі вистави, як-би вони одбувалися частіш, виробили-б гарний смак та розвинули-б серед громадянства більш художні вимоги до нашого театру. Бажано, щоб хоч раз подивилися на таке упорядження гуртових сцен ріжні антрепренюри гатунку Бурлаченок ет. с.т., може-б вони тоді сами побачили і зрозуміли свої хиби.

За для нас—свідомого українського гро-

мадянства дуже приемно, що перша цеглина учительського дому подклена працею просвітні.

Г. Палецький.

Листи до редакції.

I

Високоповажний Пане Редакторе!

Не одмовьте нам Вашої ласки надруковати на сторінках „Дн. Хвиль“ оцього листа.—Правління Товариства допомоги учителям народніх шкіл Катеринославської губернії вважає своим моральним обовязком через місцеву пресу висловити свою ширу, глибоку подяку всій українській трупці в особі артистки Н. М. Дорошенко й артиста М. К. Васюка за чисто ідейне і тепле відношення їхне до нашої справи, відношення, яке виявилось в участі у спектаклі (в клубі „Огніско“), чистий прибуток од якого—185 руб. 09 коп.—пішов у фонд на збудовання „Катеринославського учительського дому“.

Правління і ціле учительське товариство лічить особливо важним те, що перший грошевий прибуток на згадану справу явився тільки завдяки прихильності українських артистів, котрі поділяють ту справедливу думку, що треба з усіх сил підтримувати народніх учителів, що треба їм нарешті дати змогу об'єднатися і збудовати власну хату для тих, які в силі працювати, і спочинку, цілком заслуженого спочинку для працівників, яким доводиться зазнавати чимало лиха на тернистому вчительському шляху.

Піддержка морального характеру натурально збільшить нашу життеву енергію і додасть нам нових сил. В прекрасній гру усієї трупці ясно почувалася жива душа незабутнього автора „Безталанної“, і всі артисти своїм умілим виконанням, натуральним розвитком дій доповнювали ідею автора, а в цьому, по словам великого знавця театру Белінського і лежить особиста творчість артиста.

Правління товариства од широї души бажає українським артистам щастя в іх служенні рідній сцені.

Правління.

II

Шановний

Пане редакторе!

Не відмовьте надруковати у „ДніпровіХвилях“ список тих робітників та слу-

жашчих нижне-дніпровських вагонних майстерень, що склали свої жертви семи покійного В. Хвоста, бувшого чена другої Державної Думи, що як ми довідалися з „Ради“, дуже бідує: М. Томільченко, Грабовий, Г. Діденко, К. Слісаренко, Воловик, Невідомий, І. Гавриленко, Шиколенко, А. Лисенко, А. Луняченко, Білоусов, Д. Слісаренко, Х. Сторубель, Кураков, Дігун, Кугно, Гайловий, Кривошеїн по 50 к. Драган 40 к. Бурмак, Герус, Я. Власов, Онищенко, Ананьев, Августинович, Кононенко по 30 к. Т. Татарин, Позиненко, Остапченко, Забелін, по 25 к. Гора, Рябоволов, Францкевич, Курач, Ю. Діденко, Джевинский, Богомаз, Григорьев, Ельяніс, Вішнеревський, Костюрин, Павлов, Володин, Іванченко, М. Луняченко, Матвієнко, Шабранський, Худінов, Ровда, Пришедько, Кольба, № №, Луценко по 20 к. Курілех, Леонович, Осьминін, Крисін, Литвинов, Низановський, Сілоац. Новиков, Погребницький, по 15 к. Таранченко, А. Ер., Емельянов, Гуртовий, Ларіонов, Майданов, Нахолкин, Савенко, Кулинич, Коновалов, Жіх, Василевський, Тарасов, Рудницький. Деменюк, Сагайлачний, Т. Задніпрянець по 10 к. Разом 20 р. 15 к., які і одіслано, за винятком 15 к. на пересилку, по атресі.

„Г. Минусинськъ, Енисейской губ., Бѣловская у. д. № 48 Евпраксії Феодоровнѣ Хвость“. Почтов. кв. № 1092.

З щирою пошаною
М. Томільченко.

ДОПИС.

Містечко Кишінівка Кобеляцького повіту, на Полтавщині. Містечко Кишінівка—стародавнє, історичне і велике, з десятю, або й більше тисячами людності, містечко. Але ж, не дивлячись на його стародавність та історичність, воно таке ж темне та безпіросвітне, таке ж затуркане ріжними забобонами, як і кожне не велике і не історичне містечко. Тай чого йому бути світлим, коли з поміж усієї людності його немає ні одної енергійної людини, котра мала б охоту працювати коло освічення своїх темних братів! Звичайно, в Кишінівці блимають каганчики освіти, себ-то початкові школи, яких налічується аж цілих шість: дві земські і чотири церковні, але ж вони світять так кепсько, що загальна темрява од того дуже мало розвиднюється. В церковних і земських школах учителюють ріжні, мало до того здатні

і мало освічені, попівські да дуків-богатиїв дочки, для котрих учителювання не є ідеальною працею коло просвіти темного люду, а служить маяком, з якого можна краще показати себе женихам, бо назва учительська почесна і вона стає відома всій окрузі, хоч школа при такій учительці майже не примітна в темряві. Популярних читанок для школярів учительки не упорядковують, — вони тілько її знайоут, що задають школярам величезні завдання: од цього міста книги, аж до цього! Пояснити великоруські, резрозумілі школярам слова своєю рідною мовою,—учительки соромляться, бо вони бач, „дуже благородні“, а мужика мова „двохтьом тхне“, і виходить, що бідна дітвора прооказуючи завдання, не знає про що вона вчила. Звичайно, така грамота дуже хутко забувається, і велика школа марно стражчених школярських літ, праці і надмірного силкування запамятати незрозуміле. Коли б же учительки не соромились самих себе, а докладно поясняли кожне незрозуміле слово своєю рідною мовою, той учні були б грамотні і час не був би даремно змарнований. Єсть у Кишінівці „огнище“ і позашкільної освіти,—земська народня читальня, котрою керує місцевий фершал д. Д. Для селян те „огнище“ ніскільки не світить, бо немає чим світити. Передплачується всього тілько дві газети: „Русское Слово“ і „Полтавський Голосъ“, але ж іх ви ніколи не знайдете в читальні, бо вони перше читаються завідуючим у себе дома, а потім oddаються знайомим до дома, щоб ті без ніякої зногою боку втрати мали у себе вдома газети; з журналів передплачується „Нива“. Книги в читальні—один мотлох: старі, запліснявилі числа 1880 років „Нивы“, по одній та по дві розрізнених книжки деяких великоруських класиків, поганешкі дитячі казки та оповідання і ні одної тобі книжки на рідній українській мові. Для хлібороба потрібні журнали на рідній, зрозумілій мові, та книжки тією ж мовою про хазяйські та інші справи, але ж про них і не знають у Кишінівці. Полтавського великоруського „Хуторяніна“ не читають, бо він малозрозумілій і докучний. Селяне в читальню не ходять. Істнує в Кишінівці і сільско-хазяйське товариство для навчання селян культурному хліборобству, але ж про нього не тілько не знає широка громада але й ті, хто живе з ним поруч, або через дорогу. Ніяких читанок про сільско-хозяйські справи не буває. Напів-животіс товариська крамниця, заснована місцевими ду-

ками-багатіями, але-ж краму в ній карбованців на двісті, тай той поганенький і продается так дорого, як і в приватних крамницях. Ладу путнього немає, бо керовничі—мають на меті не товариські інтереси, а свої власні: кожний силкується нажити більше баріша на свої гроші, а виходить, що крамниця дає тілько втрати; хто в барішах, невідомо. Хуліганство парубків та підлітків у Кишиньці дуже розвинулось і досягає таких розмірів, що порядній людині хоч не виходить вночі з хати, бо п'яні хулігани можуть розбити голову, накинувшись на тебе з поганою московською майкою. Баштанів

та городів од хуліганів не вглядиш, бо й власника іхнього побьють і власність знищуть. Чисте горе!... Піяцтво та роспуштають у великій мірі. Співають погані фабричні пісні. От тут би культурних заходів для боротьби з хуліганством: читання рідною мовою, театральні вистави, розумні лікарські бесіди—може б це і помогло од тієї роспости, так що-ж, коли нікому до того братись...

Жартовник.

Редактор-видавець К. КОТОВ.

В КНИГАРНІ М. ЛОЗИНСЬКОІ У КАТЕРИНОСЛАВІ

ВЕЛИКИЙ ВИБІР УКРАЇНСЬКИХ КНИЖКОК ДЛЯ ДІТЕЙ НА РІЗДВО.

Там же продаються усі новинки української літератури, одривні календарі „Часу“, листовні картки, портрети Шевченка та інше. Продається збірник С. Черкасенка „Ялинка“.

На
1913 р.

Приймається передплата
на велику двохтижневу газету

На
1913 р.

ІЛЮСТРОВАНА УКРАЇНА.

„Ілюстрована Україна“ буде виходити з 1 січня 1913 р шо—другої суботи у Львові на взір великих європейських ілюстрованих журналів. Часопись присвячена найважнішим справам української літератури, штуки, театрів, музиці, науці, культурним інституціям. Ілюстрації будуть давати всесторонній образ життя цілої України. Крім знимок з України будуть також ілюстрації до всіх важніших подій в світі. Напрям безпартійний, всеукраїнський

Всіх Українців просимо присилати вже тепер фотографії з українського життя як-знимки з артистичних творів, краєвидів, українських домів, театральних вистав і дружин, з січового та сокільського життя, всяких курсів, свят, прогулок і т. д.

Передплата на рік: в Австрії 8 корон, в Росії 5 карб., Німеччині 8 марок, Америці 3 доларі. Поодиноке число коштує у Львові 32 сот.

Адреса редакції і адміністрації: «Ілюстрована Україна» у Львові, ул. Сербська, ч. 15. II. поверх

Одвічальний редактор: д-р Іван Кріпякевич.

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА НА 1913 РІК

НА УКРАЇНСЬКУ ГАЗЕТУ

Рік видання
ВОСЬМІЙ

„Р А Д А“

Рік видання
ВОСЬМІЙ

Газета політична, економична і літературна.

Виходить у Київі що-дня, опріч понеділків і днів після великих свят.

Ціна „РАДИ“ з приставкою і пересилкою в Росії:

На рік—6 р., на 6 міс.—3 р. 25 к., на 3 міс.—1 р. 75 к., на 1 міс.—65 к.

ЗМІНА АДРЕСИ—ЗО коп., ————— АРТИСТАМ—БЕЗПЛАТНО.

Адреса редакції і головної контори у Київі: Велика-Підвальна вул., д. 6.
біля Золотих Воріт. Телефон 1458.

ПРИЙМАЄТЬСЯ ПЕРЕДПЛАТА
НА 1912—1913 ШКІЛЬНИЙ РІК
на український педагогичний журнал
,,СВІТЛО“
третій рік видання.

Журнал призначається для сім'ї і школи і виходить раз на місяць (всього 9 книжок, кожна розм. од 5 до 6 аркушів) по такій програмі:

1) Статті що до теорії виховання і народної освіти. 2) Ознайомлення з усіма питаннями виховання і практичне пристосування їх до шкільного й семейного життя. 3) Значіння художнього розвитку в справі виховання і освіти. 4) Сьогоднє становище народної освіти, школи народного учительства на Україні, Хроніка діяльності всяких просвітніх, педагогичних і наукових товариств. 6) Огляди педагогичних російських закордонних журналів. 7) Твори красного писменства. 8) Бібліографія.

В журналі «СВІТЛО» за перший й другий рік взяли участь своїми писаннями такі співробітники: Х. алчевська, Батько, С. Бердяєв, Біл-кій, Ан. Вавилько, С. Васильченко, С. Волох, П. Воронін, М. Гвінченко, (Загірія), Я. З-кевич, Дніпровча Чайка, Д. Дорошенко, С. Ефремов, Д. З. Бір, Т. Згоральський П. Капельгородський, Н. Кибалчик, А. Курилас. В. Куц, Людомир П., Михайлень, З. Мірна, Он. Мусієнко, Гр. Наш, Гр. Неборак, М. Невіда, К. Оберучев, Ол. Он-ко, О. Она, Сергій Павленко, П. Понятенко, М. Поточний, Педагог. Д. Пісочинець, Провінціал, Я. Савченко, Гр. Сьогобочний, М. Рубакин, Ол. Русов. С. Русова, Ю. Сірий, Ю. Стрижавський, С. Сірополко, Слюсар В. Спілка, Ів. Стешенко, Я. Стороженюк, М. Ткаченко, П. Є. Тро, С. Титаренко Ф. Тусін, Є. Чарнолуська, Чепелянський, Я. Чепіга, С. Черкасенко, Л. Чулий, Св. К. Шаравський, С. Шелухін, С. Шохор-Троцький.

Журнал „Світло“ виходить з січня. ← Передплата на рік 4 карб. На пів ріку 2 карб. 50 к. За кордоном 5 карб.

Предплата приймається в конторі «СВІТЛО», у Київі, В. Володимирська 93. Передплачувати «Світло» можна ще у Києві: 1) в Українській книгарні. Безаківськ. 8; 2) в книгарні Л.-Н. Вістника, В.-Володимирська 28. 3) в Крамниці «Час» Всл. Волод. 53, в Харкові, в Українській книгарні. Рибна 25, в Полтаві в «Українській книгарні», на Шетровській вулиці, в Одесі: в книгарні „Діло“ Преображенська 11, ріг Списавинської, в Екатеринодарі Красної вул. книгарня Запорожця.

Редактор-Видавець **Л. ШЕРСТЮК.**

Вийшла нова книга: ВІНОК Т. ШЕВЧЕНКОВІ із віршів: українських, галицьких, російських, білоруських і польських поетів. Збірка з примітками М. Комарова. Одеса 1912 р. Ст. 324

Ціна 1 руб. 50 коп.

Продається в книгарні М. Лозинської у Катеринославі (Проспект, д. Вебера).

Друкується і незабаром вийде нова книжка

видання катеринославської „Просвіти“

д. ДОРОШЕНКО.

З історії Катеринославщини

(коротка історія краю та його заселення).

Приймається передплата на 1913 рік

„ДНІПРОВІ ХВИЛІ“

Українська двохтижнева часопись з малюнками

= РІК ВИДАННЯ ТРЕТИЙ. =

Виходить у Катеринославі з початку і в середині кожного місяця по такій програмі:

1) статті про громадські справи; 2) вірши й оповідання; 3) науково-популярні статті (про сільське хазяйство, про промисловість, про старі часи на Україні, про памятки нашої старовини і т. ін.); 4) про українське письменство і про освіту на Україні; 5) останні звістки з українського життя у нас і в Галичині; 6) новини нашого письменства; 7) дописи; 8) листування редакції.

Особливу увагу звертають „Дніпрові Хвилі“ на ознаки українського життя у Катеринославщині.

У 1911—12 роках у „Дніпрових Хвилях“ брали участь такі письменники:

М. Биков, К. Гай-Шкода, О. Гладченко, В. Дан-ов, Д. Дорошенко, І. Дъяконов, Л. Жигмайлло, М. Жученко, А. Кашенко, К. Курж, І. Котлов, Т. Краснопільський, Евген Малій, Т. Митрус, Іван Нечуй-Левицький, М. Новицький, Я. Новицький, А. Очертянний, Г. Налецький, П. Нерекицько, Ф. Нетруненко, Т. Романченко, С. Русова, М. Стасюк, В. Степановий, Т. Телянко, В. Тарновградський, Д. Яворницький та інші.

Передплата: на рік (з пересилкою) 2 р. 40 к., на пів-року 1 р. 20 к., на 3 місяці 60 коп. Кожний номер нарізно 10 коп.

Для передплатників з Катеринославського повіту, котрим „Дніпрові Хвилі“ висилаються по земській почті, ціна на рік 2 руб., на пів-року 1 руб., на 3 місяці 50 коп.

Гроші треба посылати тільки на таку адресу:

**Катеринослав, проспект, книгарня М. Лозинської, для редакції
„Дніпрових Хвиль“.**

Пробні номері висилаються за дві 7-коп. марки.

Редактор-видавець К. Котов.